

Sair mes'elelerde olduğu gibi, evram mes'elesinde de, tek bir sebebi kabul etmek caiz değildir. Bunların, muhtelif sebepler tesiri altında tahassul ettiklerini, esbabı mezkûrenin esaslı ve tâli, *efficients* ve arızî bazı sınıflara taksimi lâzım geleceğini kabul etmelidir.

Verem mes'elesi, bir neşvü nüma mes'elesidir. Fizyolojik neşvü nüma şartları, henüz pek az malûmdur. Evramın *atypique*, gayrı muntazam neşvü nüması, bütün kökleriyle neşvü nümaya mütedair mes'elelerin hey'eti mecmuasına bağlıdır. Neşvü nüma esbap ve şeraiti hakkındaki malûmatımız, böylece noksan kaldıkça, evram mes'elesi hâledilemeyecektir.

Kanser taharriyatına ait hâledilmiş ve edilmemiş mes'eleler.

Heidelberg-te Prof. Teutschländer

Kanser ve enfeksiyon

Kansere ait etyolojik ve tecrübevi taharriyat hakkında, *Münzner* ile müştereken yazdığımız mekalelerden sonra, (D. m. W. 1925, No. 8 ve 9) bu sahada büyük terekkiyat yapılmış olmasına rağmen, muammaların hepisini halletmiş olmaktan el'an çok uzağız. Tamamen halledilmiş zannedilen bir çok noktaların dahi, nihayet birer yanlıştan ibaret olduklarına karar vermek mecburiyeti hasıl olmuştur. Maatteessüf, yapılan tebligatta, bu yanlışları sükût ile geçiştirmek ve yahut, onlara yalnız hafif temas ile iktifa etmek itiyadı hakimdir. Ancak «kanser amili marazisi» ne ait olarak son seneler zarfında mebzulen yapılan ve okuyanların zararına ola-

rak yevmî gazetelerde patırtılı mekaleler vasıtasıyla işaa ve neşre çalışılan keşfiyat için bu tarzı harekt hiç te caiz değildir. Bu gibi mekaleler, velev yanlış da olsa, hiç bir vakit tekzip edilmedikleri, ve az zaman zarfında yine aynı şeye dair yeni bir keşif ilâniyle tâkip edildikleri cihetle, doktor olmıyan okuyanlar : « medemki «bütün alimler daima kanserin amili marazisini keşifle «meşgul oluyorlar, böyle bir amili marazinin mevcudiyetine tamimiyle kanidirler» manasını çıkarıyorlar. Bu kanaatten çıkan netice, kanserin yalnız intanî olduğu değil, aynı zamanda sarî dahi bulunduğu, ve virüsün keşfi ne kadar müşkül ise, sirayet ve intandan tevekkinin dahi o derece güç bulunduğudur. Doktor olmıyan bir şahıs için, başı üzerinde her dakika muallâk bulunduğunu zannettiği bu tehlikenin, ne kadar korkunç ve müz'ic olduğunu anlamak güç bir şey değildir.

Her doktor, böyle gazete mekaleleriyle beslenen kanser *phobie*-sinin ne derece mühlik bir hastalık olduğunu takdir eder. Her doktor böyle bir hale karşı mücadele ile mükelleftir, doktor, bu gibi keşiflerin kıymet ve istikbali hakkında doğru bir fikir elde edebilirse, bu mücadeleyi daha kolaylıkla deruhte ve ifa eder. Bundan dolayı, son mekalem-denberi intişar eden en yeni tebligatın sıkı ve derin bir tenkidini yapmağı faydalı buluyorum.

En evel, *Gye* ve *Bernard*-ın keşfinden bahsetmek icap ederse de, bunun tarihî sevabı hakkında bir kaç söz söylemek lâzımdır.

Kansere bir amili marazî kabul etmek icap etse, bu amili, süzgeçten geçen, görülmesi gayrı mümkün, tamamıyla *histiotrope*, ensicenin hücreleriyle *symbiose* halinde yaşayan bir amil telekki edilmek iktiza eder.

Rous, tarafından keşfedilen tavuk veremlerinin hususî *transmissibilité*, sirayetini izah etmek için dahi böyle bir amil kabul edilmeli idi. Bu sirayet, farelerin tecrübevi veremlerinde müşahede edildiği üzere, zihayat hücrelerin bulunmadığı vak'alarda dahi kabil imiş. İşte, 1902 senesinde, *Lubarsch* tarafından intan nazariyesinin bilvasıta isbatı için vazedilen şart —(ki, hücrelerden tamamiyle tecrit edilmiş verem hulâsalarının enjeksiyonuyla, kanserin tevellüt etmesinden ibarettir) — *Rous* veremleri için dahi temin edilmiş oluyordu. Bu sirayet tecrübelerinden sonra, umum müellifler, *Rous* veremlerinin —(bunun, bir *myxomateux* ve *conjonctivoplastique* tipiyle, bir *chondro-ostéoplastique* tipi vardır)— intanî tabiati hakkında rey verdiler. O vakittenberi bir çok müallifler ve ezcümle, Japonyada *Fujinami* ve *Inamoto*, *Ohno*, *Kata* v. s. Avrupada *Pentimalli* ve, Almanyada bizzat ben olmak üzere aynı veremleri zer'ettik. (1) *Tyfler* tarafından keşfedilen *chondro-ostéoplastique Rous* veremi istisna edilirse, diğer bütün veremler, ev'iyesi az ve ya çok fazla *myxomateux* ve *conjonctivoplastique* tiplerine ait idiler.

Çok vakit geçmeden, hücre bulunmadığı hâlde, *Rous* veremlerinin tahassülünün imkânı hakkında şüpheler baş göstermeğe başladı. 1915-te, *Aschofftoz* hâline getirilmiş veremlerde, hücre bulabilmişti. *Ogata* ve *Ishibashi*, *Chamberland filtrat*-sında dahi hücre bulmuşlardı; ben ise, zer'ettiğim *Rous* vereminin, *Zsigmundy filtrat*-sında, *Sung* ile beraber yaptığımız sistematik muayenelerde ve, hattâ, üçüncü *filtrat*-da dahi, daima

(1) 1919 da tarif ettiğim veremden mada, *Heidelberg*-te beslediğim bir tavukta, ikinci bir verem daha buldum.

hücre bulduğumuz cihetle, hücresiz sirayetin imkânından şüphe etmeğe başladım. Tabiidir ki, *Rous* veremlerinin intanî tabiatının en büyük delili addedilen bu *fait-nin*, kabiliyeti isbatıyesi dahi düçarı tezelzül oldu. Şurasını da ilâve edelim ki, kemik ve gudruf zuhûru mutat olmayan bir mahalle, *Tyfler* tipinden *Rous* veremi *filtrat*-sı telkih ettiğimizizde, o mahalde kemik ve gudruf tahassul ettiği vaki idi. Bu hâl, *filtrat* içinde hücre, hücre parçaları ve ya, mahsulâtı hücreviye bulunmasıyle ancak izah edilebilir.

Mes'ele bu vaziyette iken, 1925 senesinde *Gye* ve *Barnard*, eserlerini neşrettiler. 1925 senesinin Haziranında, bütün dünya yevmî gazetelerinde, *Gye*, ve *Barnard* namında iki İngiliz müellifin, kanser amili marazisini keşfe, onu zer'etmeğe, hususi bir *dispositif* vasıtasıyla, mikroskop ile görebilmeğe ve hattâ, onun fotoğrafisini almağa ve hastalığı, hayvanlara telkihe muvaffak oldukları, büyük bir patırdı ile ilân edildi. *The Lancet*, namındaki meşhur İngiliz tıp gazetesi, 18 Temmuz 1925-te neşrettiği mekaleye zeyil olarak, en mühim mes'ele solüsyonunun artık bulunmuş olduğunu ilâve etmekten çekinmedi. Londra heyecan içinde, artık kanserde tahaffuz ve, teşfiyenin kabil olabileceği hulyasına dalmıştı. 18-7-1925 haftası, harika haftası tesmiye edilmiş ve, bu neşriyattan 3 gün sonra, taharriyatı tıbbiye teshile matuf 2000 İngiliz liralık bir senevî ikramiyenin, 5 sene için, *Gye*-ye ve mesai refiklerine tahsisi, bir komisyon tarafından teklif edilmişti. Dünyanın her tarafından, mütehalik bir çok doktorlar, *Gye* usulünü tahsil etmek üzere, Ağustos ayı zarfında, Londraya şitap etmişlerdir. İntan nazariyesi müdafileri —(doğru-

sunu söylemek lâzımsa, pek te o derece kalabalık de-
ğildi)— sahneye çıkmışlardı. Bunların bir kısmı ve
ezcümle, Berlinli cerrah *Keysser* ile, *Edimburg-lu Young*,
keşif hakkının kendilerinde olduğunu iddia ve *Dunn* (1)
ikramiyesinin, haksız olarak *Gye-ye*, verilmesi aley-
hinde protesto etmişlerdir. *Leyde-li van Calcar* gibi
diğer bir kısmı, evelce müdafaa etmiş oldukları tezler
lehinde, tecrübevî yeni deliller bulmuş olmak için,
Berlin-den *Joseph Koch* ve *Joseph Schumacher* gibi diğer
bazıları da, veremlerde yapmış oldukları müşahedata,
amili marazîlerin onsuz tanınması gayrı mümkün olan
hususî telvin usulleri vasıtasıyla, daha büyük bir kuvvet
vermek için, intan nazariyesinin müdafileri sırasına
girmişlerdir.

Bu gün, *Gye-nin* keşfi hakkında büyük bir sükût
hüküfermadır. Fakat, *The Lancet*, yevmî gazetelerle
neşrettiği havadisın resmî bir tekzibi yapıldığını şimdiiye
kadar duymadım. Bizzat *Gye*, ilk noktai nazarının
hey'eti umumiyesini, el'an müdafaa etmektedir. Son
bir konferansında diyor ki: «Esaslı tipi *Rous* veremi
«olan veremler, tabii etyolojik bir gurup teşkil ederler;
«onları husule getirmek için, iki amile ihtiyaç vardır:
«bir amili maraz ve bir de, *facteur spécifique* ve ya
«*activateur*. Son amil, bir maddei kimyeviyedir.
«Amili marazîye gelince, süzgeçten geçen, bu günkü optik
«vasıtalarımızla görülmesi mümkün olmıyan bir madde
«olup, tecrübe ile tetkik edilen hassalarına nazaran,
«*microorganisme filtrant* telekki edilmesi iktiza eder ».

(1) Belki de *Gye*, virüs namı altında, son zamanlarda *Gramerin* yaptığı
gibi, zihayat ve ya, hayatsız bir amili, dışardan gelme bir intanı, mikrop virü-
sünü istihdaf ediyordu.

Bu istidlâller, ihtimal ki *Rockfeller* müessesesinde yapılan yeni tecrübelerin tesiri altında, *The Lancet*-in ilân ettiği istidlâlâtta görülen itimadı nefisten ileri geldiğine şüphe yoktur. Filhakika o vakit *The Lancet*, gazetesinde «*Rous* veremi süzgeçten geçen bir virüs tarafından husule getirilmektedir» denilmişti.

Şimdi, Gye-nin-iddasından ne kaldı? Şurasını hatırdan uzak tutmamalıdır ki, Gye hiç bir vakit, evelce mevcut bir verem olmadıkça, yeni bir verem husulüne muvaffak olmamış ve, yalnız verem maddesinin telkihi usulünden istiane etmiştir. Bu gün, bir çok mücerripler, *microorganisme*-lerin müdahalesine lüzum görmeden ve, evelce mevcut bir veremle hiç bir münasebet olmadan, *Rous* veremlerini, gayri kabili itiraz bir surette, tevlide muvaffak oldular. Hattâ, bunu in vitro bile yapabildiler. Binaenaleyh, Gye-nin ahkâmı, noktai azimet ve hareketi olan *Rous* veremleri hakkında bile çürümüş ve müdafaanamesinin zayıflığı kolaylıkla meydana çıkmıştır.

Kanser amili marazîsinin, virüs cinsinden olduğuna ve neticesinde, *Rous* veremi tabiatının dahi intanî bulunduğu delil olmak üzere, Gye, atideki noktaları ileri sürüyordu :

1) Antiseptiklere karşı hassasiyeti. Verem *filtrat*-sını, *chloroforme* ve ya, *acriflavine* ile işba edersek, virüsüyeti zail olurmuş.

2) *Hartley* buyyonu üzerinde yapılan ilk kültüre aynı şerait içinde 35-36 dereceda zer' (ikinci kültür) ve tavuğa telkih edilmiş tavşan serumu ve ya, piliç rüşeymi usaresini ilâve etmekle veremin zuhûrunu mucip olan amilin tekessür etmesi; bu ikinci kültürün dek cüz'î bir mikdarını, yeni bir vasatta zer'etmekle,

zer'edilen materyelin milyarda biri derecesinde gayet hafif bir dilüsyonda bulunmasına rağmen, amili marazın el'an virülân kalması.

3) Vasatı zerilerde bulunup, Bernard tarafından, ultra-viyole ziyasıyla ve, hususî *dispositifler* ile fotoğrafisi alınan, ve boyama usulüyle görülmesi mümkün olmıyan küreyveciklerin, peripnömonilerde bulunan *images* ile bazı müşabehet arzetmesi keyfiyeti.

Bu son nokta hususunda diyebiliriz ki, peripnömoni imajları ile bir müşabehet arzetmesinin, hüviyyetce de vahdet demek olacağını idda edebilecek hiç biri kimse yoktur; binaenaleyh, bu delilin kuvvei iknaiyes mevcut değildir. Zaten Gye, ve Barnard bile, *The lancet*-in hey'eti tahririyesi kadar uzağa gitmemişlerdir. Müelliflerin bizzat fikirlerine göre, buldukları imajın, kanser virüsü olduğunu isbat etmiş olmak için, bunun tecrit edilmiş bir hücrecini zer'edebilmeli ve, kültürün telkihiyle, her hâlde kanser husule gelebilmelidir. Halbuki, şimdiye kadar böyle bir şeye muvaffakiyet elvermemiştir.

Gye-nin birinci deliline avdet edelim. Virüsün anti-septiklere karşı, bilhassa hassas olduğuna dair Gye-nin fikrine muhalif olarak, tavuklara zer'ettiğim, kabili nakil bir veremin biyolojisi hakkında, evelce bizzat yaptığım tecrübeler, verem emülsiyonuna kloroform suyu ilâvesinin, virüsiyeti imha etmediğini gösterdiler. Bu netice, *Rous* ve *Pentimalli*-nin müşahedatına zıttır. Son zamanlarda, Flu ve *Ernst Fraenkel*, kloroform ilâve edilmiş verem hulâsalarının, faal kaldıklarını söylemişlerdir.

Gye-nin dahi itiraf ettiği üzere, kloroform yerine, son zamanlarda istimal ettiği *acriflavine*-in tesiri, ondan daha az kat'idir. Görülüyor ki, bu virüsün anti-septiklere karşı hassasiyeti pek te fazla değildir. Zaten bu delil, bir mikrobun mevcudiyeti lehinde serdedilebildiği gibi, hücrenin, hücre parçalarının ve, hücre mahsulâtının mevcudiyetine dahi delil ittihaz edilebilir.

Gye-nin ikinci deliline gelince, mumaileyhin kültürleri için piliç rüşeymi hücrelerinin istimal etmiş olması, kendisi için bir hatayı azim teşkil eder. *Rous* veremlerinin, sözde hücresiz nakli hakkındaki mekâleme ittîlâ kesbettikten sonra, zeri tecrübelerinde hücre müdahalesinden, her ne olursa olsun, tevekki etmeli idi. Amilin tekessüründe, bu hücrelerin esaslı bir rol oynıyabileceği ihtimalini hatırına bile getirmedi. Halbuki, bu hücrelerin, bizzat habaset istihalesine dıçar olarak; ve yahut, amili marazî tekessür etmediği hâlde, bu hücreler sayesinde, (*ens malignitatis* ve ya, *tréphone*) namı altında bir hamirin tekessür etmesiyle bu ihtimalin tehakkuku pek mümkündür.

Halbuki, 1922 senesinde *Iena*-da in'ikat eden anatomopatologlar kongrasında yaptığım bir konferansta, kendisi gibi kimyevî bir maddeyi husule getirmeğe *mésenchymateux* hücreleri ikaza yarıyan, uzviyete mahsus, kimyevî bir maddenin ihtimali mevcudiyetini iş'ar etmiş ve, 1923 senesinde, *Rous* veremlerinin kabiliyeti intikaliyesi hususunda, verem hücrelerinin ve ya, hiç olmazsa o hücreleri teşkil ve terkip eden maddelerin ve ya, onun mahsulâtının (*ens malignitatis*) *transplantation* ihtimalinde ısrar etmiştim. *Berliner Klinische Wochenschrift* gazetesinde intişar eden ve, gazete hey'eti tahri-

riyesinin ısrarına mebni, derin bir tenkitten sarfı nazar etmeğe mecbur kaldığım mekalemde, *Rous* veremlerinin intanî oldukları nazariyesine karşı, aşağıdaki itirazları yapmakla iktifa ettim: «Gye-nin kabul ettiği etyoloji nazariyesi, yine *filtrat*-nın zerkiyle, ve fakat her hangi bir noktaya zerkedilse, daima gudruf ve ya, kemik yapan ikinci bir *Rous* veremi tipinin, gayet enteresan olan sebati mevcudiyetini isbat edemez, bunu isbat için yanına muavin faraziyeler ilâvesine muhtaçtır. Bu ikinci tip *Rous* vereminin, sebatkâr bir surette zuhûr etmesi, verem intikalinin, hücreler ve, hücre aksamının intikali sayesinde vaki olduğu lehinde bir delildir. Bana kalısa, *Carrel Morphy*, *Landsteiner*, *White*-in, daha sonra *Albert Fiseher* ve, *Laser* in şayanı dikkat tecrübeleriyle, *Rous* vereminde sirayet amilinin, bir uzviyeti sagire değil, rüşeymî hüceyratta ve, *leucocytes*-lerde tahassul eden bir maddei kimyeviye olduğu ve bu maddei kimyeviyeenin, verem hücreleri hasıl ettiği güzelce isbat edilmiştir. Muahharen Nakahara, tarzı telekkimi kabul etti; yâni, verem *filtrat*-sı, tozu, ve ya gliserinli hulâsasiyle vaki olan sirayetlerde, el'an canlı bulunan hücreler, mühim rol oynayabilirler; çünkü, onları zeretmek mümkündür.

Amili marazî ile *activateur*-ü yekdiğerinden ayırmak mümkün olduğu ve her iki amilin teşriki mesaisi lüzumunu isbat eden tecrübelere müstenit deliller, yâni, yalnız *Rous* veremleri değil, diğér bütün kanser tahassulâtının ve hattâ, zatüsedaya ile insan kanserlerinin aynı virüs ile ve ya, süzgeçten geçen mikropların bir gurupu ile tahassül ettikleri hakkındaki nazariye, kabili mudafaa değildir; çünkü *Rous* veremlerinin intanî oldu-

ğunundan ibaret bulunan esas, tamamiyle mahvolmuştur.

Halbuki, *Rous* veremlerinin intaniyülmense olduğu tebeyyüne tse dahi intan nazariyesinin bilûmum veremlere teşmili kat'iyen iktiza etmez. Çünkü, her taraftan ve bilhassa, kendi tarafımdan teyit edildiği ve bu gün, *Lubarsch, B. Fischer* tarafından kabul edildiği üzere, *Rous* veremleri insanlarda ve zâtüsedayada bermutat zuhûr eden kanserlerle tamamiyle kabili kıyas ve teşbih değildir. Gans-ın iddiası hilâfına olarak (*Histopathologie der Haut* II sahife 351) *Rous* veremlerinin, *granulomes*-dan ibaret bulunduğu iddiasında münferit değilim. Bilâkis, *Rous* veremlerinin *granulome* değilse de, hiç te hakiki blastomlar olmadığını, tasnifte ayrı bir yer işgal ettiklerini daima ve ısrarla söylediğim cihetle, bu içtihadımın gittikçe taraftar kazandığını iftiharla müşahede ediyorum. (cp. *Verh. Path. Gesell. 1927* ve *B. Fischer Allg. Geschwûlstlehre in Handl. der Physiol. 1927*).

Gye-nin, kendi usuliyle yalnız tek bir defatavuk vereminden başka verem husule getirmeğe muvaffak olduğu keyfiyeti de, nazariyemin lehinde bir delildir. Bu muvaffakiyet, 35 derecede tutulan anaerobik bir kültürün, *Chamberland*-tan geçen filtrat-sını fareye telkih etmekle elde edilmiştir ki, bu da virüs lehinde ve kanser hücresiyle hücre aksamının intikali aleyhinde bir delil teşkil edemez. *Warburg*-un mesaisi sayesinde, verem hücrelerinin muvellidilhumuzasız yaşayabildiklerini biliyoruz. Bu tecrübe ile, insan ve zâtüsedayadaki veremlerde *Rous* veremi amiline muşabih bir amili marazinin mevcudiyetine hüküm vermek icap etse dahi, işbu veremlerin *mésenchymateuse* tabiatı, (*sarcome de la souris*)-nazarı

itibara alınarak, zatüssedaya ve belki insanlarda dahi *Rous*-nun tavuk veremlerine benzeyen *sarcome* ve *blastome*-ların mevcut bulunduğunu kabul etmek pek tabiidir. Bu neticeyi çıkarmak, her hâlde *Rous* veremleriyle, hakikî kanserler arasında bir *identité*-nin mevcudiyetine hüküm vermekten daha kolay ve daha tabiidir.

Gye, virüsün ve *activateur*-ün aynı zamanda telkihiyle, zatüssadayada başka verem çıkarmağa hiç te muvaffak olamadı. İnsan ve zatüssedaya veremlerinde virüsün mevcudiyeti, ancak, bilvasıta ihtimale makrun oldu. *Rous* sarkomunun virüsü yerine, tavuklara, zatüssedaya vereminin iptidai bir kültürü ile beraber, *Rous* vereminden tecrit edilen hususî amil telkih edilmiş, bu suretle *Gye*, tavuklarda *sarcose*-u hasıl etmeğe muvaffak olmuştur. Bunun makûs tecrübesi yâni, *Rous* veremi virüsü ile, fare hususî amilinin mahlûtunu zerk suretiyle, fare vereminin tahassulüne muvaffakiyet elvermemiştir. Bu hâl *Gye*-nin muhakemesinde, doldurulması gayrı mümkün bir boşluk teşkil eder. Şayanı hayret olan bu vak'ayı izah için, *Gye*, zatüssedayanın evramında hususî amilin kararsız olduğunu, yani, bazan bulunmadığını farzetmektedir. Ben ise bunun, *Rous* veremiyle, hakikî veremler arasında bir karabet mevcudiyeti aleyhinde ve bu suretle, hakikî evramı anlamak için, *Rous* veremleriyle yapılan tecrübeler neticelerinin kıymetten arî oldukları lehinde bir delil teşkil ettiğini kabul ediyorum.

Rous veremleri üzerinde yapılan taharriyatın başka neticeleri meselâ, bu mekalenin ikinci kısmında mevzuu

bahis olacak *Carell*-in *Tréphone* nazariyesi hakkında dahi aynı içtihadı kabul ediyorum.

Gye-nin tarzı muhakemesinin ve, *Rous* veremleri hakkındaki *Carell* tecrübelerinin eheminiyetten düşmesiyle, kanserin paraziter nazariyesi müdafilerinin son kalesi de inhidam etmiş oluyor.

Diğer virüs arayıcılarının neşriyatı *Gye* ve *Bernard*-inki kadar velveleli olmadı. *Joseph Koch* (beyaz ve mavi hücreler) namı altında, kanserlerde, *pyromine vert de methyl*-in tâdil edilmiş mahlûlüyle nüvesi maviye boyanup, protoplazması televvün etmiyen bazı teşekkülâtî hücreviye tarif etmiştir. Bunları amili marazî addederek *Plimmer*-in *corpuscule*-lerine ve ya *Leyden*-in *cellule en œil d'oiseau*-larına teşbih etmiştir. *Machiaralo*, bir çok kanserde ve başka nesiçlerde, *Koch*-un beyaz ye mavi hücrelerini aramış, bunları yalnız kanserin istihalevî bir devir geçiren aksamında değil, granülomlarda, kebet ve pankreasın temevvütî nesiçlerinde ve hattâ, sun'î olarak yapılan bazı âzanın istihalelerinde bulmuştur. Bunların istihalevî tabiati, bu suretle isbat edilmiş oldu. Bunlar, rücu ve istihale tezahürleridir ki, habis veremlerde daha fazla görülür, ve fakat, mezkûr veremlerin karakteristik vasıflarından addolunamazlar. *Joseph Koch*-un onlara vermek istediği mananın yanlış olduğu anlaşılıyor. Bu keyfiyet, sırf hurdebinî müşahedeler üzerine istinat ederek, diğer mutalâat materyeliyle ve, bilhassa, tabiî nesiçler ile mukayeseler yapılmadan, kanserli hücreler üzerine müşahede olunan hususatın, kanser paraziti olarak telekki edilme-
mesi lâzım geleceğinin bir ihtarıdır. Bu mutalâatta, daima istihale mahsullerini itrah etmek lâzımdır.

Joseph Schumacher-in tarif ettiği amili marazî hakkında aynı mutalâat serdedilebilir. Bu müellif, *Koch* hücrelerini, amili marazî telekki etmemektedir. *Schumacher*, lipoitleri, hususî telvin usulleri vasıtasıyla, kanser nesiçleri muhitinde kavis ve ya, S şeklinde, bazan mahmuz şeklinde bulunan ve viktorya mavisinin esası ile, hattâ, *coloration vitale* ile koyu maviye boyanan teşekkülâtı hücreviye meydana çıkarmış ve, gerek morfoloji, gerek telvin noktai nazarından elyafı elâstikiye vasıfları gösteren bu teşekkülâtın etrafında *Schumacher* bir gışa gördüğünü zannederek, bunları, *microorganisme* telekki etmekte kendisini haklı bulmuştur: Bu hususta *Schumacher* şöyle yazıyor. «*Van Calcar*-ın, «kanserlerde benim S şeklindeki unsurlarıma tamamiyle «benziyen, dolanmış *microorganisme*-leri bulduğunu, «bunları, kısmen hafif, kısmen yüksek bir *grossissement* «ile görebildiğini, Berlin *microbiologie* cemiyetinin aynı «mevzu hakkında vaki olan tebliğinden az evel, yevmî «matbuatta okumakla, son tereddüt ve şüphem zail oldu.» Görülüyor ki, başkasının kendi, nazariyesine ve ya, taharriyatı neticelerine müşabih mütaleatta bulunması üzerine, bütün tereddütleri zail oldu. *Schumacher*-in konferansında bulunan samiin, kendi noktai nazarına ve tarzı muhakemesine iştirak etmediler. Hattâ, *Schumacher*-in bile, bu gün, gördüklerinin, elyafı elâstikiyeden ibaret olduğuna yaklaşmış bulunduğu zannediliyor; çünkü, elyevm, elyafı elâstikiyede gışa bulunduğu malûm olmuştur. Bu itiraftan sonra, 145 sahifelik eserinde. «kanserin etyoloji ve tedavisi hakkındaki taharriyat» ını tebliğ etmeğe lüzum görmesi ve, intan nazariyesi lehinde ahzi mevki etmesi anlaşılmas bir muammadır. Doğrusunu söyle-

mek lâzım gelirse, «habis veremlerin intaniyüttabia olduğunun kat'i surette isbatı, ancak kültürünün ihzarı ve kanserin *reproduction*-unun kabil olmasına mutevekkiftir» demesini de unutmuyor.

İşte, *Van Calcar*, bu delili bulduğunu zannetmiş; *Schumacher*-de buna istinat etmiştir. «*La cause du Cancer*» nam eserinde (*Van Doesburgh, Leyde, 926*) *Schumacher*, bir çok mikroskop preparasyonlarının resimlerini dercetmiştir. Bu resimler 920 şenesindenberi, kanserin amili marazisi addettiği *pro-ozoaire ubiquitaire* (*Colpodes, paramecies*) ler vasıtasıyla, irtişah suretinde neşvü nüma bulan ve metastazlar yapabilen, barsak kanseri husule getirdiğini, gûya isbat etmektedir. Bu iddiaya fazla mütemayil bir surette yaptığım muayenelere rağmen, bu 45 resmin hiç bir tanesinde (17 numaralı resim müstesna) tahrip edici bir neşvü nümayı, alelûmum kanseri ve ya, hiç olmazsa, az çok bariz bir *Atypie* ve ya, *Cataplasié epithéliale*-in histolojik bir nişanesini bulmak mümkün olmadı. Sözde, bir metastaz gösteren resim bile, maalesef, o kadar az vazıhtır ki, hiç kimseyi iknaa muvaffak olamayacak. *Coupes microscopique*-lerde, gışayı muhatî daima tipik ve gışayı muhatî ve adale tabakası tamamıyla sağlam görüldüğü cihetle zannımca, dahameye düçar olmuş ve ya, selim istihaleye düçar olmak üzere bulunan mümas maktalar ve ya, iltivaat maktalarından ibaret olsa gerektir; bu istihale hiç te kanserli değildir.

Evrâm hakkında taharriyatla meşgul olmak istiyenlerin hakikî *blastome*-lar ile, çalışmaları ve mevzuu bahis bir amilin hakikî ve mütekemmil evrâm

ve ya, hiç olmazsa, hakikî kanser teşekkülâtı olarak tanınmış evramı hasıl edebilmesi ne kadar tabii ise, bu misalin gösterdiği veçhile, *à priori*, sözde kanser amili telekki edilen bir uzviyetin tevlit ettiği adalâtın, bilâ muhakeme kanser telekki edilmesi ve buna, bidayette kanserin teşhis edilmesinin gayrı mümkün olmasının ve ya, pek müşkül ve tereddüde mahal vermesinin sebep gösterilmesi o derece badii teessüftür. İstikbalde, kanser hakkında yapılacak tecrübevi taharriyatın esasını, histoloji ve morfoloji teşkil etmelidir.

Bundan başka, ecnebi memleketlerde *Glover* ve, *Nuzum-un*, insan kanserinden tecrit edilen *micro organisme*-ler hakkındaki tebliğleri, büyük bir tesir ve *sensation* yaptı. Sirayet ve intikal tecrübelerine istinat ettirilerek, bu iki uzviyatı sagire, kanserin hakikî sebebi telekki edildi. Bu uzviyatı sagire, yalnız hayvanlarda hakikî veremler yapılmasına değil, *Nuzum-un* kokküsü ile, insanda hakikî bir kanser tevlidinde muvaffakiyet elverdi. *Scott* dahi, maymunlar üzerinde yaptığı tecrübelerden itibaren, *Glover-in micro organisme*-ini tecride ve saf bir hâlde zer'e muvaffak olduğunu idda etti. *Scott* tarafından gösterilen resimlerin, hakikî verem resimleri olduğuna şüphe yoktur. Ancak, *Ochsner-e* göre, bunların husulü için, aynı mahalle, mükerreren bakteri zerketmek lüzumu mevcut olmasına nazaran, *Gaspari* gibi, ben dahi, bu kanser tahassulâtının zuhûrunda, mükerrer tahrişin mühim bir rol oynadığını ve binaenaleyh, katran tılâlarında olduğu veçhile, burada dahi, tahriş filî mevcut olduğunu, ve kanserin, hususî bir amili marazî mevcudiyetine delil olamayacağını kabul ediyorum. Zaten, *Nugam* amiliyle yapılan tecrübelerde muvaffakiyetsizlik görüldüğü her taraftan iş'ar olun-

maktadır. Şüphesiz bu *micro organieme*-ler, hiç bir vakit kanserin hakikî sebebi değildir.

Hulâsatan diyebiliriz ki, intan nazariyesi taraftarları, bu nazariyenin sıhhatini henüz isbat edememişlerdir. *Rous* veremlerinde, hücrelerin mevcut olmaması gibi ileri sürülen bir çok deliller, iddalarının aksini isbat eden delilleridir. Kanserın hususî amili marazîsi lehinde, hiç bir delil mevcut değildir. Bilâkis, bu telekkiyi ceheden bir çok deliller vardır. Bu hâl 929 senesinde *Düsseldorf*-ta toplanan kanser kongrasında, ve 927-de *Danzig*-te in'ikat eden teşrihi marazî mütahassısları kongrasında, kanser ve intan hakkında verilen rapo-rlardan istidlâl edilebileceği veçhile, kanserin hususî bir marazı intanî olup olmadığı sualinin, menfi bir surette hal ve intaç edildiğine karar verebiliriz. Şimdiye kadar, kanserin, sözde, hususî amili marazîsinin keşfedildiği hakkındaki ilânlar, sırf efsanevidir. Kanserın gayrı mevcut umumî amili marazîsi, ne keşif ve ne de defnedilebilir.

Kitabiyat :

1. Die Ursache des Karzinoms. (La cause du cancer). Leyde 1926.— 2. Lancet, 18. VII. 1925.— 3. Berliner Tageblatt, 2. VIII. 1925.— 4. British med. Journ. 13. XI. 1926.— 5. Zeitschr. f. Krebsforsch. 1927, 24.— 8. Zeitschr. f. Krebsforsch. 1923.— 9. Soc. Biol. 1925, 93. pp. 491 et 1278.— 10. Journ. of exp. Med. 1925, 41, p. 807.— 11. Soc. Biol. 1926, 94, p. 1217.— 12. Kl. Woch. 1927, 6, N° 15.— 13. Gann, 1926, 20, p. 27 et Zentralbl. f. Path., 1927, 39, p. 103.— 14. Kl. Woch. 1925.— 15. Zentralbl. f. Bakt., 96, section 1.— 16. Zeitschr. f. Krebsforsch. 1927, 25, p. 23.— 17. Aetiologie und Therapie des Karzinoms (Etiologie et traitement du cancer) Berlin, S. Karger, 1926.— 18. Journ. of Cancer (Dublin oct. 1924.— 19. Surg., Gyn. a. Obst. 1925, 90, p. 343.— 20. Northwest Medicine, Nisan--Mayıs 1925.— 21 Surg., Gyn. a. Obst. 1925, 90.— 22. Congrès du Cancer de Dusseldorf.— 23. Zeitsch. f. Krebsforsch. 1927.— 24. Verh. Path. Ges. 1927.